

Гарматюк О. Аналіз зовнішніх та внутрішніх чинників кризового стану підприємств з газопостачання та газифікації західного регіону України [Електронний ресурс] / О. Гарматюк // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2012. — Вип. 1 (6). — С. 31-35. — Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12goozru.pdf>.

УДК 338.658

JEL Classification: H12, O18

Оксана Гарматюк

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

АНАЛІЗ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ЧИННИКІВ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ З ГАЗОПОСТАЧАННЯ ТА ГАЗИФІКАЦІЇ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розкрито головні проблеми газового сектору паливно-енергетичного комплексу України. Проаналізовано основні напрямки та фінансові результати діяльності підприємств з газопостачання та газифікації західного регіону України. Виділені основні зовнішні та внутрішні чинники, які спричиняють кризовий стан даних підприємств.

Ключові слова: кризовий стан, кризова ситуація, підприємства з газифікації та газопостачання, зовнішні та внутрішні чинники.

Оксана Гарматюк

АНАЛИЗ ВНЕШНИХ И ВНУТРЕННИХ ФАКТОРОВ КРИЗИСНОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ПО ГАЗОСНАБЖЕНИЮ И ГАЗИФИКАЦИИ ЗАПАДНОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ

Аннотация. В статье раскрыты главные проблемы газового сектора топливно-энергетического комплекса Украины. Проанализированы основные направления и финансовые результаты деятельности предприятий по газоснабжению и газификации западного региона Украины. Выделены основные внешние и внутренние факторы, вызывающие кризисное состояние данных предприятий.

Ключевые слова: кризисное состояние, кризисная ситуация, предприятия по газоснабжению и газификации, внешние и внутренние факторы.

Oksana Garmatiuk

ANALYSIS OF EXTERNAL AND INTERNAL FACTORS OF CRISIS ENTERPRISES WITH GAS SUPPLY AND GASIFICATION OF WESTERN REGION OF UKRAINE

Abstract. The article discovered the main problems of the gas sector in fuel and energy complex of Ukraine. The main directions and financial results of enterprises with gas supply and gasification of western region of Ukraine are analyzed in the article. The basic external and internal factors that cause the crisis of these enterprises are selected.

Garmatiuk, O. (2012). Analysis of external and internal factors of crisis enterprises with gas supply and gasification of western region of Ukraine [Analiz zovnishnikh ta vnutrishnikh chynnykiv kryzovoho stanu pidpryyemstv z hazopostachannya ta hazyfikatsiyi zakhidnoho rehionu Ukrayiny]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava - Socio-Economic Problems and the State* [online]. 6 (1), p.31-35. [Accessed May 2012]. Available from: <<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12goozru.pdf>>.

Keywords: *crisis state, crisis, enterprises with gas supply and gasification, external and internal factors.*

Постановка проблеми. Кризовий стан підприємства це сукупність багатьох факторів, які в сумі спричиняють певну дію, що веде до критичних ситуацій на тому чи іншому підприємстві. При цьому можна стверджувати, що проблема полягає в невчасному виявленні чинників виникнення кризи на підприємстві. Тому, одним із важливих факторів у досягненні позитивних результатів і виходу з кризової ситуації стає визначення причин її настання [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В сучасній економічній літературі можна виділити багато вчених економістів, які займалися дослідженнями криз, кризових ситуацій, чинників їх виникнення: О. Богданов, Ю. Яківець, І. Бланк, Г. Базаров, В. Крижанівський, Е. Коротков, Е. Уткін, А. Чернявський, Л. Лігоненко, О. Пушкар, А. Штангет, О. Копилук, О. Терещенко та ін. Однак, більшість з них розглядали причини виникнення криз та кризових ситуацій на підприємствах виробничої сфери. А чинники, які спричиняють кризову ситуацію на підприємствах енергетичної галузі, що надають послуги по транспортуванню і постачанню природного газу, є мало дослідженими.

Постановка завдання. На сьогоднішній день 9 із 42 підприємств з газопостачання та газифікації України є збитковими і більшість з них знаходяться в західному регіоні України. Тому необхідно провести детальний аналіз причин такої ситуації, проаналізувати усі зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на прибутковість даних підприємств і розробити детальну стратегію виходу з кризової ситуації.

Виклад основного матеріалу. Україна є значним споживачем природного газу і його транзитером до європейських ринків. Газовий сектор є надзвичайно важливою ланкою паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) і економіки взагалі. Серед головних проблем цього сектору – значна і монопольна залежність від імпорту природного газу, застаріла інфраструктура газових мереж, відставання геологорозвідувальних робіт від потреб видобутку газу з нових родовищ, нестача інвестицій. Багато з цих та інших проблем перманентно не вирішуються, хоча увага до газового сектору ПЕК з боку влади є постійною. Але ця увага зосереджена, головним чином, на використанні цього сектору для наповнення бюджету, одержання політичних переваг, задоволення приватних інтересів великого бізнесу. В результаті фінансовий стан головної компанії НАК «Нафтогаз України» за останні п'ять років значно погіршився [2]. Положення ускладнюється тим, що за останнім газовими угодами [3, 4] фактично збільшена ціна природного газу для України і ускладнено умови розрахунків за нього, а транзитний тариф залишився незмінним, рівень оплати за газ українських споживачів у зв'язку з економічною кризою зменшується. Серед інших, не менш важливих проблем – експансія «Газпрому» на внутрішній ринок газу, загрози втрати газотранспортної системи (ГТС), нерозвинутість внутрішнього ринку газу. Зазначені проблеми потребують вирішення в максимально стислі терміни, при немалих фінансових витратах і зваженої енергетичної політики спрямованої не тільки на вирішення поточних проблем але і на перспективу.

Фінансовий стан підприємств з газопостачання та газифікації не дає можливості створити умови для утримання в належному технічному стані стратегічно небезпечних системи газопостачання, вирішення питань соціально-економічного розвитку трудових колективів, може призвести до непередбачених наслідків. При огляді основних фінансових показників діяльності підприємств з газопостачання та газифікації України кризові явища спостерігаються переважно на підприємствах західного регіону. Для прикладу розглянемо підприємства, які забезпечують транспортування та постачання газу у Волинській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській та Чернівецькій областях. В переважній більшості даних підприємств спостерігається збитковість діяльності за останні п'ять років. Потрібно визначити основні причини такого стану справ з метою подолання кризової ситуації, що виникла на даних підприємствах.

Для дослідження критичного стану і виявлення основних причин виникнення кризових явищ на підприємствах з газопостачання та газифікації західного регіону України розглянемо фінансовий результат діяльності таких підприємств як ПАТ «Волиньгаз», ВАТ «Івано-Франківськгаз», ПАТ «Львівгаз», ВАТ «Рівнегаз», ВАТ «Тернопільгаз» та ПАТ «Чернівцігаз». В переважній більшості основними видами діяльності даних підприємств є: транспортування і постачання природного газу, а також інші види діяльності, в числі яких – реалізація зрідженого газу. Реалізація товарів та послуг здійснюється як за готівкові кошти, так і по перерахунку. Діяльність даних підприємств значною мірою залежить від сезонних змін – в теплу пору року газ споживається значно менше, а тарифи на транспортування і постачання природного газу не передбачають диференціації щодо сезонного споживання. Основним ринком збуту є відповідні області. Основними споживачами природного газу є населення, бюджетні установи, комунально-побутові та промислові підприємства області. Постачальниками енергоносіїв, паливо-мастильних матеріалів та інших товарів та сировини є енергетичні компанії України. Постачальником природного газу є ДК «Газ України». Тарифи на транспортування та постачання природного газу встановлюються державою, а ціни на реалізацію зрідженого газу та тарифи по наданню інших послуг розробляються підприємствами. Проаналізуємо зміну чистого прибутку даних підприємств за останні п'ять років (рис. 1).

Як бачимо з аналізу динаміки зміни величини чистого прибутку підприємств з газопостачання та газифікації західного регіону України у 2006 році з шести досліджуваних підприємств чистий прибуток отримало тільки одне підприємство, а саме ПАТ «Чернівцігаз». У 2007 та 2008 роках бачимо невелику величину прибутку також тільки в одного підприємства – це ПАТ «Львівгаз», а у 2009 році ні одне із шести досліджуваних підприємств не отримало чистого прибутку. У 2010 році також тільки одне із шести досліджуваних підприємств, а саме «Львівгаз» завершило свою діяльність з позитивними результатами. Загальний збиток від діяльності шести досліджуваних підприємств зазнав максимального значення у 2009 році і становив 92185 тис. грн. Мінімальне значення спостерігалось у 2006 році і становило 46306 тис. грн. За досліджуваний період максимального збитку зазнало ПАТ «Львівгаз» у 2006 році і його величина становила 35365 тис. грн.

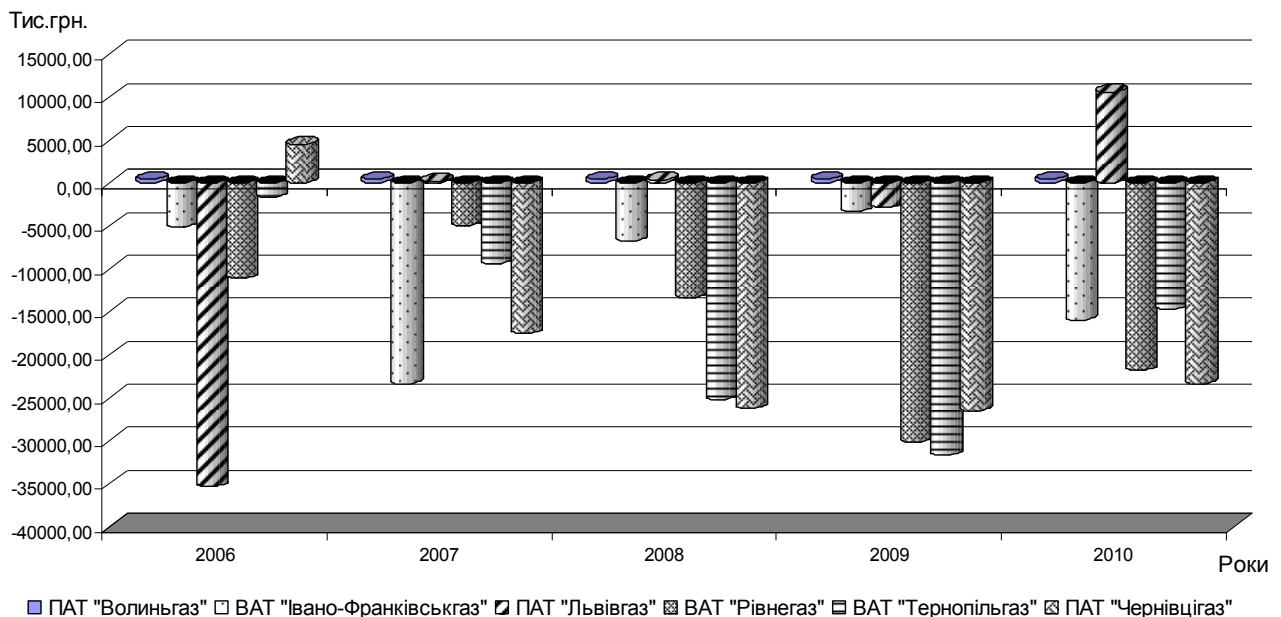

Рис. 1. Динаміка зміни величини чистого прибутку досліджуваних підприємств західного регіону України за 2006-2010 рр.

З'ясуємо основні причини такого критичного стану, що спостерігається на підприємствах з газопостачання та газифікації західного регіону України. Для цього необхідно дослідити основні чинники, що впливають на зміну величини чистого прибутку досліджуваних підприємств за останні п'ять років.

Основним джерелом фінансування витрат, пов'язаних з обслуговуванням, експлуатацією та забезпеченням стабільної роботи системи газопостачання, є тарифна виручка, отримана за надання послуг з транспортування природного газу розподільними мережами та постачання газу споживачам. Діючі рівні тарифів на транспортування і постачання не забезпечують їх економічно обґрунтованих витрат та необхідного рівня рентабельності. Так, на вимогу постанови НКРЕ від 16.02.06. № 176 «Про затвердження граничного рівня ціни на природний газ», який поставляється для промислових споживачів, з 1 березня 2006 року значно збільшені ціни на виробничо-технологічні витрати, нормовані втрати природного газу та власні потреби. Однак, витрати на їх фінансування в тарифах не були передбачені. Підприємства понесли збитки понад 112,4 млн. грн. і недоотримали кошти по розподілу за встановленим алгоритмом. З 1 червня 2006 року Комісія підвищує тарифи на послуги з транспортування газу, та лише частково враховує їх у витратах для виробничо-технологічних потреб. Таким чином, щороку понад 150 млн. грн. витрат на ВТВ не враховано в тарифах. Товариства несуть додаткові збитки і не спроможні в повному обсязі розрахуватися за газ з постачальниками.

За останні роки, із-за невідповідності тарифів економічно обґрунтованим витратам підприємства з газопостачання та газифікації мали збитки від господарської діяльності понад 400 млн. грн. у зв'язку з :

- встановленням диференційованих цін на природний газ – понад 70 млн. грн.;
- відсутністю коригування (НКРЕ) тарифу на постачання та транспортування природного газу у зв'язку із зменшенням обсягів його транспортування і постачання – 140 млн. грн.
- невідповідністю між нормативною чисельністю працюючих та чисельністю прийнятою до розрахунку при встановленні тарифу – понад 100 млн. грн.
- іншими причинами – понад 100 млн. грн.

Зазначена ситуація призвела до того, що підприємства з газопостачання та газифікації не можуть належним чином впливати на технічний стан мереж та споруд на них, забезпечувати функціонування газорозподільної системи в нормальному, стабільному режимі, утримувати обладнання та устаткування згідно технічних характеристик та вимог технічних норм. Це пов'язано з тим, що за два останні роки дефіцит коштів підприємств галузі склав 2841,6 млн. грн. І як наслідок – відсутнє фінансування на заміну та реконструкцію систем газопостачання.

Фактична середньооблікова чисельність персоналу при значному зростанні обсягу виробничо-експлуатаційних робіт була зменшена. За рахунок низької заробітної плати відбулося звільнення з роботи висококваліфікованих робітничих кадрів. Це привело до того, що фактична чисельність працюючих складає лише 75% від нормативної, плинність кадрів 8-28%, а заробітна плата працівників є найнижчою серед підприємств нафтового комплексу та в цілому по промисловості України і складає відповідно 65-84% від середньої зарплати по нафтогазовому комплексу та промисловості.

Вимушене переведення колективів підприємств на скорочений робочий тиждень праці, при цьому не обґрунтоване зменшення фонду оплати праці на 534,3 млн. грн. і середньої заробітної плати на 25,6% в порівнянні з передбаченою в тарифах не дало позитивних рішень щодо покращення фінансового стану підприємств.

Щорічне зростання систем газопостачання (газових мереж, ГРП, ШГРП, тощо) та зростання їх зносу, термін експлуатації яких перевищує граничний – 30 років, а сьогодні фактично перевищує понад 40-45 років, потребує заміни, реконструкції та модернізації згідно «Правил безпеки систем газопостачання України».

Великий вплив на стан галузі має якість газотранспортної мережі. Так, наприклад, станом на 1 січня 1976 року на 51 тис. газифікованих квартир припадав один нещасний випадок, пов'язаний з газопостачанням. Завдяки системній політиці в газовій галузі, станом на 1 січня 1993 року один нещасний випадок припадав уже на 1млн. 20 тис. квартир. А станом на 1 січня 2010 року він дорівнює усього 122 тис. 18 квартир. Тобто за останні 15 років рівень безпеки знизився вдесятеро. Сьогодні за рівнем безпеки газопроводи дорівнюють показникам 1977 року. Зруйнувалася чітка система «Укргазу», захист газопроводів погіршився, що в свою чергу приводить до їхнього передчасного спрацювання та аварій. Крім того, з різних об'єктивних причин не залежних від діяльності підприємств, обсяг про транспортованого газу щорічно зменшується.

Висновки. В загальному ситуація є складною: зростає ціна газу, зростають тарифи на постачання та транспортування природного газу та відсутнє коригування тарифів (НКРЕ) у зв'язку із зменшенням обсягів його транспортування і постачання, тарифи на послуги з транспортування і реалізації газу споживачам не відповідають науково обґрунтованим нормативам, зростає система газопостачання та її зношеність, основними споживачами є населення, а не промисловість, обсяги про транспортованого газу зменшуються, зарплата – найнижча в галузі, велика плінність кадрів, особливо серед робітничих професій, немає соціальних гарантій (програм забезпечення житлом, оздоровлення). Саме ця низка зовнішніх та внутрішніх чинників призводить підприємства з газопостачання та газифікації західного регіону України до кризового стану. Тому необхідно шукати шляхи виходу з кризової ситуації, що склалася та розробити стратегію її подолання.

Використана література:

1. Жадько А. О. Поняття «кризи» на підприємстві та необхідність ідентифікації її причин як визначальний фактор успішності підприємницької діяльності / Жадько А. О. [Електронний ресурс] // Восьма Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Соціум. Наука. Культура», режим доступу: <http://intkonf.org/zhadko-ao-ponyattya-krizi-na-pidpriemstvi-ta-neobhidnist-identifikatsiyi-yiyi-prichin-yak-viznachalniy-faktor-uspishnosti-pidpriemniyskoyi-diyalnosti/>.
2. Указ Президента України №905/2008 Про рішення РНБОУ від 26 вересня 2008 року «Про хід виконання рішення РНБОУ від 1 лютого 2008 року «Про заходи щодо стабілізації фінансового стану НАК «Нафтогаз України» та ситуації на ринку природного газу для українських споживачів», – 3 жовтня 2008 р.
3. Газова угода Тимошенко-Путіна [Електронний ресурс]. – Українська правда. 22.01.2009, режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/new/2009/1/22/88288.htm>.
4. Контракт про транзит російського газу + Додаткова угода про аванс «Газпрому» [Електронний ресурс]. – Українська правда, 22.01.2009, режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/new/2009/1/22/88288.htm>.

REFERENCES:

1. Zhad'ko A. O. The term "crisis" in the enterprise and the need to identify its causes as a determining factor in the success of business [Ponyattya «kryzy» na pidpryyemstvi ta neobkhidnist' identyfikatsiyi yiyi prychnyn yak vyznachal'nyy faktor uspishnosti pidpryyemniys'koyi diyal'nosti]. Eighth International Scientific Internet-Conference "Society. Research. Culture, available at: <http://intkonf.org/zhadko-ao-ponyattya-krizi-na-pidpriemstvi-ta-neobhidnist-identifikatsiyi-yiyi-prichin-yak-viznachalniy-faktor-uspishnosti-pidpriemniyskoyi-diyalnosti/>.
2. Decree of President of Ukraine № 905/2008 on NSDC decision of 26 September 2008 "On implementation of the NSDC decision of February 1, 2008" On measures to stabilize the financial situation "Naftogaz of Ukraine" and the market situation of natural gas to Ukrainian consumers" [Ukaz Prezydenta Ukrayiny #905/2008 Pro rishennya RNBOU vid 26 veresnya 2008 roku «Pro khid vykonannya rishennya RNBOU vid 1 lyutoho 2008 roku «Pro zakhody shchodo stabilizatsiyi finansovoho stanu NAK «Naftogaz Ukrayiny» ta sytuatsiyi na rynku pryrodnoho hazu dlya ukrayins'kykh spozhyvachiv»]. – October 3, 2008.
3. Gas deal Tymoshenko-Putin [Hazova uhoda Tymoshenko-Putina]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. 22.01.2009, available at: <http://www.pravda.com.ua/new/2009/1/22/88288.htm>.
4. The contract on transit of Russian gas deal more about the advance of "Gazprom" [Kontrakt pro tranzyt rosiys'koho hazu + Dodatkovu uhodu pro avans «Hazpromu»]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*, 22.01.2009, available at: <http://www.pravda.com.ua/new/2009/1/22/88288.htm>.

Рецензія: д.е.н., проф. Кирич Н. Б.

Received: March, 2012

1st Revision: April, 2012

Accepted: May, 2012